LEKCJA 3. CO SIĘ ZMIENIŁO I CO WARTO ZACHOWAĆ?

Uczniowie porównują źródła z różnych czasów, nazywają zmiany i decydują, co z dziedzictwa familoków warto chronić.

Po lekcji uczestnicy: porównują źródła z różnych okresów i nazywają zmianę; wiedzą, że o zachowaniu zabytku decydują ludzie i że ich interesy bywają różne; uzasadniają własne zdanie o tym, co warto zachować.

Przygotuj

- prezentację „Lekcja 3” (10 slajdów),
- 6 kart „wtedy i dziś” (s. 2–4, pociąć na pół),
- kartę pracy 3 dla każdej grupy (s. 5),
- dwie kartki: „ZGADZAM SIĘ” i „NIE ZGADZAM SIĘ” na przeciwległe ściany sali.

Czas	Etap	Co robimy
0–6 min	Wejście	Slajd 2: kopalnia w 1914 r. i w latach 70. Co się zmieniło? Slajd 3: kopalnia działała do 1999 r.
6–11 min	Nazwa z historii	Slajd 4: Rybnik w Polsce od 1922 r., od 1936 r. kopalnia nosi imię Józefa Rymera, pierwszego wojewody śląskiego. Nazwa miejsca to też źródło.
11–16 min	Dwa spojrzenia	Slajdy 5–6: w 1985 r. mieszkańcy chcieli przeprowadzki do bloków, a konserwatorzy chcieli chronić osiedle. Dziś: rejestr zabytków, remonty, odtworzone chlywiki.
16–28 min	Praca w grupach	Slajd 7. Każda grupa dostaje kartę „wtedy i dziś” i wypełnia kartę pracy 3.
28–38 min	Debata „linia opinii”	Slajd 8: czytasz jedno z trzech zdań, uczniowie stają bliżej kartki „zgadzam się” albo „nie zgadzam się”. Pytasz 2–3 osoby, dlaczego tam stoją.
38–45 min	Pięć rzeczy	Slajd 9: klasa wybiera pięć rzeczy z familoków, które warto zachować, i mówi, kto może o nie zadbać. Slajd 10: zadanie dodatkowe „Refotografia” (do domu).

Patriotyzm Jutra: nie chodzi o to, żeby uczniowie „polubili zabytki”. Chodzi o to, żeby zobaczyli, że o tym, co zostanie z ich miejsca, decydują ludzie, także oni.

Stowarzyszenie Słowem w Twarz · Familoki Rybnika pamiętają zmianę · pakiet edukacyjny, wersja 2.0 · październik 2026 · Materiał dostępny na licencji: CC BY 4.0 (fotografie: zob. podpisy i przewodnik) · lekcja 3, s. 1

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MUZEUM HISTORII POLSKI
PATRIOTYZM JUTRA

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

KARTA 1 · WTEDY I DZIŚ

Kopalnia

1914 (PROJEKT)

Budynek szybu kopalni Römer, projekt Hansa Poelziga, 1914 · Architekturmuseum der TU Berlin, inw. 5358 · domena publiczna (CC0)

Projekt budynku szybu kopalni Römer, 1914 (rysunek architekta).

LATA 70. I DZIŚ

Kopalnia Rymer w Niedobczycach, lata 70. · fot. Lech Zielaskowski, Narodowe Archiwum Cyfrowe · domena publiczna

Kopalnia Rymer w latach 70. Wydobycie zakończono 20 października 1999 r.; dziś przy rondzie w Niedobczycach stoi koło wyciągowe z napisem „KWK Rymer 1896–1999”.

SITG Rybnik; FKZROW

KARTA 2 · WTEDY I DZIŚ

Plac

WTEDY

Wspólne zdjęcie przed familokiem · album rodzinny mieszkańców, oprac. L. Hanak

Wspólne zdjęcie sąsiadów przed familokiem (data i miejsce nieznane).

DZIŚ

Plac przed domami, osiedle Rymer, 2026 · spacer 360° projektu · Stowarzyszenie Słowem w Twarz · CC BY 4.0

Plac na osiedlu Rymer, 2026. Wejścia do domów wychodzą na wspólną przestrzeń, na której dziś parkują samochody.

Pytanie: To prawdopodobnie nie ten sam plac. Co mimo to możecie porównać?

Stowarzyszenie Słowem w Twarz · Familoki Rybnika pamiętają zmianę · pakiet edukacyjny, wersja 2.0 · październik 2026 · Materiał dostępny na licencji: CC BY 4.0 (fotografie: zob. podpisy i przewodnik) · lekcja 3, karty 1–2

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego · MUZEUM HISTORII POLSKI · PATRIOTYZM JUTRA

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

KARTA 3 · WTEDY I DZIŚ

Familok

WTEDY

Dzieci przy wejściu · album rodzinny mieszkańców, oprac. L. Hanak

Dzieci przy wejściu do domu (data i miejsce nieznane).

DZIŚ

Familok przy ul. gen. Andersa 30, styczeń 2022 · fot. Kamil Czaiński, Wikimedia Commons · CC BY-SA 4.0

Familok przy ul. gen. Andersa 30 opróżniono w 2022 r. Miasto zleciło remont: 12 mieszkań, ciepło z sieci zamiast pieców węglowych.

Gazeta Rybnicka

Pytanie: Kto powinien decydować o zabytku, w którym mieszkają ludzie?

KARTA 4 · WTEDY I DZIŚ

Chlywiki

WTEDY

> Wspólne sanitariaty i schowki znajdowały się w zabudowaniach gospodarczych usytuowanych między domami.
>
> GRYGLEWSKA 1990, O KOLONII Z LAT 1905–1906

Chlywiki służyły też na węgiel, drobny inwentarz i gołębie.

Miasto Rybnik

DZIŚ

Chlywiki przy ul. Paderewskiego, 2026 · spacer 360° projektu · Stowarzyszenie Słowem w Twarz · CC BY 4.0

Przy ul. Paderewskiego 31, 33 i 35 miasto odtworzyło chlywiki w dawnych wymiarach.

Miasto Rybnik

Pytanie: Do czego chlywiki służyły kiedyś, a do czego mogłyby służyć dziś?

Stowarzyszenie Słowem w Twarz · Familoki Rybnika pamiętają zmianę · pakiet edukacyjny, wersja 2.0 · październik 2026 · Materiał dostępny na licencji: CC BY 4.0 (fotografie: zob. podpisy i przewodnik) · lekcja 3, karty 3–4

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego · Muzeum Historii Polski · Patriotyzm Jutra

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

KARTA 5 · WTEDY I DZIŚ

Mieszkanie

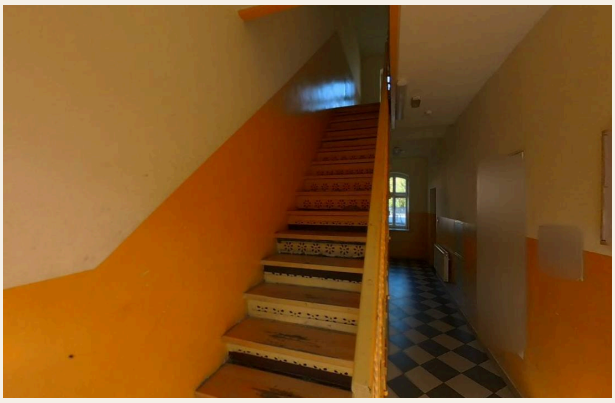
WTEDY

1906: mieszkania 41 i 63 m², bez wodociągu i kanalizacji.

1985: 75% budynków jest w złym stanie, łazienkę ma 63% mieszkań, centralne ogrzewanie 48%, gaz przewodowy 5,6%.

> Mieszkańcy czekają z nadzieją na przeprowadzkę do nowych bloków, nie postrzegają osiedla poprzez pryzmat walorów estetycznych, historycznych, zabytkowych, ale warunków bytu.
>
> GRYGLEWSKA 1990

DZIŚ

Sień familoka, 2026 · spacer 360° projektu · Stowarzyszenie Słowem w Twarz · CC BY 4.0

Sień familoka, 2026. Osiedle jest zabytkiem od 1990 r. (NID); miasto remontuje kolejne domy, np. przy ul. gen. Andersa 30 (Gazeta Rybnicka).

Pytanie: Czy można chronić zabytek i jednocześnie dobrze w nim mieszkać?

KARTA 6 · WTEDY I DZIŚ

Park

WTEDY

1938: gwarectwo kopalni Rymer zakłada park przy osiedlu.

1997: kopalnia przekazuje park miastu.

GPOnZ Rybnika 2022–2025; Nowiny

DZIŚ

Park im. Henryka Czempiela, 2019 · fot. Woziwoda, Wikimedia Commons · CC BY 3.0

Park im. Henryka Czempiela, 2019. Układ osiedla razem z parkiem jest chroniony jako zabytek.

Pytanie: Kto dziś dba o wspólną przestrzeń, którą kiedyś utrzymywała kopalnia?

Stowarzyszenie Słowem w Twarz · Familoki Rybnika pamiętają zmianę · pakiet edukacyjny, wersja 2.0 · październik 2026 · Materiał dostępny na licencji: CC BY 4.0 (fotografie: zob. podpisy i przewodnik) · lekcja 3, karty 5–6

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego · Muzeum Historii Polski · Patriotyzm Jutra

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”

KARTA PRACY 3. WTEDY I DZIŚ

Imiona: Numer karty:

Jedna karta „wtedy i dziś” na grupę. Odpowiadajcie w punktach.

1. Co zostało?

Co widać zarówno w starym, jak i w nowym źródle?

2. Co zniknęło albo się zmieniło?

Wypiszcie dwie zmiany.

3. Dlaczego?

Kto lub co spowodowało zmianę (kopalnia, miasto, mieszkańcy, czas)? Skąd to wiecie?

4. Co warto zachować?

Jedna rzecz z waszej karty i powód.

5. Kto może o to zadbać?

Miasto, mieszkańcy, szkoła, my? Co konkretnie można zrobić?

Refotografia (zadanie dodatkowe): znajdźcie na swoim osiedlu (albo w spacerze 360°) miejsce podobne do tego ze starego zdjęcia. Zróbcie zdjęcie z tego samego ujęcia i podpiszcie: miejsce, data, autor.

Stowarzyszenie Słowem w Twarz · Familoki Rybnika pamiętają zmianę · pakiet edukacyjny, wersja 2.0 · październik 2026 · Materiał dostępny na licencji: CC BY 4.0 (fotografie: zob. podpisy i przewodnik) · lekcja 3, karta pracy

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

MUZEUM HISTORII POLSKI

PATRIOTYZM JUTRA

Dofinansowano ze środków Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach programu „Patriotyzm Jutra”